

CAPUT II.

DE ILLIS, QUI EX VI MONITORII
denunciare tenentur.

27. **D**enunciatio est criminis proximi manifestatio facta Superiori. Est duplex, paterna, seu Evangelica, quæ fit Superiori tanquam patri, quæque bonum, & emendationem fratris intendit; & judicialis, quæ fit Superiori tanquam Judici, ut suo munere faciat, quod judicaverit expediens, sive delinquentem puniendo, sive damnum reparando, sive utrumque faciendo. Denunciatio Canonica dicitur talis, quatenus est Regula Evangelica, juxta illud Matth. 18. *quod si eos non audierit, dic Ecclesia.* Vel ex præcepto Superioris Ecclesiastici, sed non distinguitur à paterna, vel judiciali; quia vel fit Superiori tanquam Patri, & sic est paterna, vel tanquam Judici, & sic est judicialis.

28. Denunciatio judicialis, alia est spontanea, alia ex præcepto Superioris. Prima obligat ratione charitatis, secunda ratione charitatis, & obedientiæ, de qua est formo in præfenti.

29. Hinc revelatio fieri debet Judici cum Notario in scriptis, quia fit, ut pars ea uti possit, & Ecclesia valeat per eam delinquentem revocare à peccato.

30. Denunciatio judicialis ab accusatione differt, quia accusator suscipit in se onus probandi; quod si non probet, subjicitur pœnæ talionis; non sic denunciator; licet teneatur manifestare testes, si qui sint, Judici, qui in se sumit onus probandi.

31. Qui denunciare tenetur, non liberatur ab onere, si promiserit, & juraverit, se non denunciaturum; quia juramentum de re illicita non tenet; quoniam non est vinculum iniquitatis. *Cap. Quanto de Jurejurando.*

Si non est culpa,

32. **Q**UI non revelando excusatur à culpa mortali, excusatur ab excommunicatione; quia hæc necessario supponit, tanquam materiam culpam mortalem *num. 107.*

33. Propterea, quando edictum præcipit denunciare fures, aut injustos detentores, non est denunciandus, qui detinet ob justam compensationem, aut aliam justam causam, etiam si peccaverit accipiendi, quatenus poterat alia via, aut sine scandalo, &c. suum recuperare; quia est justus detentor. *Bonac. tom. 1. de Oblig. denun. disp. 6. pag. 894. num. 1.*

34. Nec sciens hujusmodi detentorem, tenetur eum revelare, si sciat eum detinere ob justam compensationem, &c. aut non restituere ob impotentiam, vel aliam justam causam, puta, quia scit, creditorem abustum fore re restituenda, &c. *Bonac. cit. num. 3. & 4.* quia sicut liberantur in his casibus à culpa, & censura ipsi principales, ita & eos scien-

tes, & nullus tenetur innocentem prodere, eò maxime, quia mens Judicis est inquirere de delicto, & hac ratione reus juridicè interrogatus à Judice de homicidio, respondere non tenetur, si illud sine culpa commisit, puta ob justam sui defensionem. *Diana p. 3. n. 5. ref. 66.*

35. Tenetur autem sciens revelare eum, qui est impotens in totum, si possit quoad partem restituere, aut pro futuro tempore, nisi sciat, eum esse paratum ad restituendum, cessante impotentia. *Bonac. cit.* quia sicut delinquens non excusatur simpliciter à restitutione ita nec sciens à revelatione.

36. In dubio de justa compensatione, impotentia, &c. facienda est denunciatio, nisi rationabiliter deponatur dubium, quatenus eam audivit à fidedigno, &c. *Bonac. cit. num. 6.* quia possessio stat pro præcepto Superioris, quod est certum, & solum dubia est excusatio.

Dammum grave sui, aut suorum.

37. **N**ON tenetur quis denunciare in causa propria, seu in delicto commissio in sui damnum; quia potest offensus injuriam, & damnum remittere juxta consilium Evangelicum: *Dimittite vobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c.* Contra quod non debet præsumi, Superiorem velle obligare. *Bonac. cit. pag. 892. 5. 3. num. 1.*

38. Excipitur, si denunciatio præcipiatur in bonum publicum, seu in punitionem delinquentis, ut fuit denunciatio in causis fidei; quoties enim Superior in Edictis pro delictis, etiam contra privatam personam commissis, punitionem intendit, intendit bonum publicum, nempe ut exemplo, & timore pœnæ alii coercentur à malo, ac securius, vivant; id solet contingere in delictis homicidii, furti, adulterii, & similibus, quæ graviter publicam pacem, & securitatem, conturbant, *num. 65.*

39. Non tenetur denunciare, si ex denunciatione prudenter timeat sibi, aut suis usque ad quartum gradum aliquod grave damnum contra aliquod ex quatuor bonis hominis, animæ, scilicet, corporis, famæ, & substantiæ corporalis, quod sit præferendum damno alterius. *Bonac. cit. Diana p. 9. tract. 8. ref. 48.* quia præcepta humana, & positiva non obligant cum tanto incommodo. Hinc nec testis juridicè interrogatus à Judice, tunc respondere tenetur. Unde (ait Bonac.) si privatum novisti aliquod delictum, & dignoscas, quod delinquens sciat, te scire, non teneris denunciare, si exinde grave malum tibi times, aut tuis; quia malum tuorum valde conjunctorum est etiam tuum, cum illud acriter sentias, & foret plus. *Vide num. 113. & 123.* Hinc fur occultus non tenetur se prodere, curare tamen debet, ut res restitatur domino per amicum fidelem, aut probum Confessarium. *Vide num. 179.*

40. Non tenetur quis ex vi monitorii denunciare conjunctos intra quartum gradum, etiam si non adsint alii testes. *Tancr. tom. 5. tract. 4. q. 20. Diana*

p. 5. tract. 13. ref. 67. qui ex Raynaldo de Monitoriis, p. 1. cap. 3. q. 20. & 14. Lopez, Avila, Silv. Bannius, & alii, apud Dianam p. 8. tract. 7. ref. 10. qui cum Escobar id tenet, tam de consanguineis, quam de affinibus, usque ad quartum gradum. Quorum ratio est; quia non debet lex Ecclesiastica cedere in benignitate legi civili, ut velit eos ligare, quos lex civilis non obligat. Tum quia si conjunctus ageret, ut denunciaret, aut testis contra conjunctum, orientur inter familias, & conjunctos dissensiones, & odia, & tolleretur domorum pax, quod valde nocet Reipublicæ; ex qua ratione Raynaudus, & Diana eos à denunciando eximunt, necum in causis criminalibus, verum etiam in civilibus; ac insuper rejiciunt limitationem, quam facit Bonac. *tom. 1. disp. 6. cit. 5. 3. num. 5.* quod prædicti teneantur denunciare, si valent sine gravi damno sui, aut suorum: rejiciunt, inquam, quatenus à tali revelatione non potest grave damnum abesse, puta discordiæ, & odia. Cæterum licet regulariter ita fit, infra tamen ostendam casum, in quo nullum ex revelatione conjuncti damnum sequitur. *Vide num. 122. & seq. & num. 128.*

41. Iisdem rationibus non tenetur maritus uxorem revelare; quia sunt una caro; nec gener, & nurus focerum, & è converso. *DD. cit.* quia focer succedit loco patris, & gener, ac nurus veniunt nomine filiorum, taliter, ut sicut filii non incurrunt excommunicationem communicando cum patre excommunicato vitando, ita nec gener, & nurus communicando cum focero excommunicato vitando: ut, cum de censuris, diximus.

42. Imò Genuensis, Angelus, & Silvester, *verb. Familia*, apud Bonac. *cit.* id extendunt ad familiam, nam ex revelatione facta à familiari orientur discordiæ inter familiares, sique tolleretur quies, & pax domus; hinc commune bonum familiæ, & Reipublicæ expolitur, ut evitentur dissensiones inter familiares, quod ipse Bonac. amplectitur, quando denunciandi non esset periculum gravis damni.

43. Idem tenent de amico conjunctissimo, seu æstæ amicitie, & de insigni benefactore Raynaudus, & Diana *cit.* quia eorum revelatio graviter exasperaret, & feriatem, aut non levem ingratitude nem redoleret. Oppositam autem sententiam, nimirum personas privilegiatas, nempe consanguineos, uxorem, &c. teneri ad denunciandum, aut testificandum, quando non sunt alii testes, aut qui denunciare valeant, tenent Venerus *lib. 2. cap. 10. num. 18.* Montalvus *lib. 2. Legum fore. tit. 8.* Sanchez in *Consil. lib. 6. cap. 11. dub. 18. num. 9. & alii*, quos refert Diana p. 8. *cit.* ex Gloss. in *cap. Quamquam 14. quasi. 2.*

44. In resolutis à num. 41. pro sententia excusante, excipitur casus, quo ex non revelatione immineret grave damnum Reipublicæ, puta, si ex non revelatione conspiratoris, civitas revel tradenda hostibus, tunc quidem tenetur filius revelare patrem, etiam cum periculo suæ vitæ, si non possit aliter

malum futurum evitare; quia tenetur quis propriam exponere vitam pro salute Patriæ.

45. Nemo tenetur ex vi monitorii revelare se ipsum, & consequenter, nec complices delicti, nisi quando juridicè interrogatur. *Bonac. cit. num. 3.* quia revelatio cederet in sui damnum; tunc autem juridicè interrogatur, quando præcedit infamia, vel semiplena probatio, aut indicia sufficientia, quæ illis æquivalent. *Aret. in Præf. Crim. pag. 225. & 244. Melphi verb. Reus;* tenetur verò sub excommunicatione restituere.

46. Filius spiritualis tenetur patrem spiritualem denunciare; quia etiam potest esse testis contra illum. *Bonac. cit. num. 7.*

T E R M I N U S.

47. **Q**UI non denunciavit intra terminum in Edicto præscriptum, qui solet esse octo, vel quindecim dierum, peccat mortaliter, & incurrit excommunicationem, nisi ex justa causa excusetur, vel nisi sit legitime impeditus, aut ignoret monitorium. *Vide à num. 731.*

48. A qua excommunicatione à nullo potest absolvi, nisi satisfacta parte, nempe nisi obediatur, nam elapso termino non expirat obligatio, sed semper tenetur revelare, cum commodè potest, nisi cesset præceptum, puta si cesset ejus finis, &c. quia terminus non ponitur ad finiendam obligationem denunciationis, sed ad maturandam, & sollicitandam denunciationem, & talis censura absolutio in monitoriis reservatur. *Vide à num. 720. ad 736.*

49. Eum, qui intra terminum non revelavit ob ignorantiam edicti, impedimento, aut aliam justam causam, adveniente ejus noticia, aut cessante impedimento, elapso jam termino, non amplius obligari ad revelandum ex vi monitorii, tenent Tancr. *tom. 5. tract. 4. q. 7. num. 5.* Sanchez, Raynaudus, apud ipsum; quia hujusmodi edicta non habent rationem legis, & constitutionis universalis, sed simplicis mandati, ac precepti concessi ad partis instantiam, ac proinde sunt transitoria: hinc est, quod dentur pro determinato tempore octo, aut quindecim dierum. Quod si nullum assignetur tempus, non durant, nisi per spatium duorum, aut trium mensium. Sanchez *lib. 6. Conf. cap. 2. dub. 35. num. 5.* cum aliis. Tum quia iste non fuit in culpa non revelandi intra terminum, nam tunc ignoravit edictum, aut fuit legitime impeditus. *Vide num. 242.*

50. Eum autem teneri sub censura ad revelandum, adveniente noticia, aut cessante impedimento extra terminum, docent Bonac. *tom. 1. pag. 897. num. 2.* & apud ipsum Suarez, Rodr. Filliuc, nisi censura sit lata solum contra contumaces præteritos, qui intra terminum jam elapsum non revelaverunt. Cui sententiæ adhæreo cum duplici limitatione. 1. Quod tempus notitiæ, aut impedimenti ablati non distet notabiliter, sed sit proximum termino edicti, puta per duos, aut tres menses. 2. Quod revelatio tunc

tunc credatur profutura, præsertim si adhuc causa pendeat.

51. Illud certum mihi est, quod mortuo Superiore, etiam Papa, intra terminum edicti expiret edictum; pariter, si Superior jurisdictionem amittat. Leander de *Confessis*, *tratt. 1. disp. 4. q. 23.* Tanc. *cit. num. 5.* quia mandata Superiorum, quibus jurisdictionis non conferuntur, expirant morte mandantis, si res sit integra, si non, quando non datur per modum legis universalis, sed simplicis præcepti. Tum quia censura lata ab homine sub conditione, v. gr. si non revelet intra quatuordecim dies, non ligat, si moriatur Judex ante impletam conditionem; nam non censetur ferri, nisi quando impletur conditio; adeoque, cum tunc non existat Judex, eam ferre non potest.

52. Si verò censura fuit contracta ante Judicis mortem, non tollitur per ejus mortem; censura namque semel contracta, non tollitur per Judicis mortem sed per absolutionem, quæ non pendet ab existentia Judicis. *Vide num. 48.*

NOTITIA.

53. **N**emo denunciare tenetur ea, quæ certo non scit, alias exponeret se periculo levitatis, & patientem damno, quod forte injustè patiretur, & propterea edicta loquuntur de scientibus. Scire autem est veritatem visur, vel alio corporis sensu perceptam verè, & realiter mente retinere. Hinc non tenetur quis denunciare, quæ audivit à personis levibus; vel si à persona gravi, & fidedigna, non recordatur à quo; nec tenetur denunciare, quæ audivit à personis ignotis; neque ea, quorum levem habet suspensionem; quia tunc non dicitur ille notitiam habere; & Superior in ea incertitudine ad nihil potest prudenter procedere. Bonac. *toh. 1. cit. pag. 893. num. 1. hic, num. 682.*

54. Non tenetur denunciare, qui audivit ab eo, qui denunciavit, aut vult denunciare; nec quando probabiliter, & prudenter credit, denunciationem nihil profuturam, nempe Superiorem nullum remedium esse adhibiturum. Bonac. *cit. num. 2.* quia nemo obligatur ad opus inutile.

NOTITIA

Ex injuria, aut secreto.

55. **N**ON tenetur quis ex vi edicti denunciare, quod seivit per injuriam, quatenus v. g. litteras aperuit, aut alium ad revelandum coegit; quia nec tunc legitime interrogatus testari tenetur. Busemb. *lib. 8. cap. 3. dub. 6.*

56. Nec, quod seivit sub secreto naturali, vel ratione consilii, aut auxilii poscendi causa; puta si sit Medicus, Obstetrix, Advocatus, Procurator, &c. etiam si de auctore præcesserit infamia, semiplena probatio, aut indicia; nisi id seiverit alia via; quia Superior, nec intendit, nec potest aliquid præ-

cipere contra Jus Divinum, aut Naturale; jus autem naturale exposcit, ut miseri non priventur consilio, aut auxilio, ne sic alia mala sequantur; & consequenter sub mortali, & onere restitutionis exposcit, ut secretum naturale servetur, nisi iusta, & rationabilis causa aliud postulet.

57. Talis causa est damnum Reipublicæ, aut tertiæ personæ privata pendens in futurum, quod aliter reparari non potest, vel occultum impedimentum matrimonii; in his namque casibus tenentur Medicus, Obstetrix, Advocatus, &c. revelare secretum, etiam si juramento promississent, non revelare. Bonac. *cit. pag. 805. à num. 1. Aret. in Pract. Crim. pag. 164.* Melphi in *Pract. Crim. verb. Testes, & Com.* quia jus naturale innocens, nisi grave damnum patiat, prævalet juri naturali, quod habet nocens, ne reveletur; eò præsertim, quia pro eo stat illud, *Proverb. 14. Erue illos, qui ducuntur ad mortem; ex quo fit, ut teneamur aliorum pericula, quando possumus, evitare.*

58. Excipitur secretum Sacramentale Confessionis, quod omnino est servandum, etiam si ex ejus revelatione salus totius mundi penderet.

59. Ubi nota, id, quod nonnulli ignari geneflexi, & signo crucis se signantes protestari solent, se dicere in Confessione, non cadere sub sigillo Sacramentali, sed naturali, cujus violatio sine iusta causa est peccatum mortale, sed non sacrilegium; cum illud non sit Sacramentum, quod tunc habetur, quando quis accedit ad Confessarium, & cum eo constitetur omnia sua peccata cum intentione se accusandi.

Delictum, quod probari non potest, aut notorium delinquens occultus, vel occultum occultus.

60. **N**ON tenetur quis denunciare, quod in iudicio probari non potest, se habet, ac si nesciretur. Bonac. *cit. pag. 893. num. 4.* qui proinde concluditur: eum, qui furtum vidit à fure committi, nullo alio præsertim, non teneri illum denunciare, bene verò, si habeat unum testem omni exceptione majorem: aut si probabiliter putet, delictum ab aliis fecisse. *Vide num. 67.*

EXCEPTIO.

Excipiuntur crimina nonnulla, quæ quis denunciare tenetur, etiam si probari non possint, & sunt,

1. Impedimentum matrimonii.

61. **D**enunciare tenetur sub mortali impedimentum matrimonii, etiam si sint occultata, & probari non possint, tam scientes, quam ipsi contrahentes. Bonac. *cit. pag. 893. num. 5.* & *Com. contra Pontium, lib. 5. de Matrim. cap. 34. num. 7. & alios;* quia hæc revelatio est ad vitandum malum spirituale futurum, nempe peccatum mortale inter conjuges, & injuriam Sacramento; quoniam denunciatio unius sufficit ad matrimonium impediendum,

dum, *ex cap. Prætera, de Sponsalibus;* tunc quidem Parochus suspensere debet, usquequo diligenti inquisitione peracta, veritatem reperiat.

Si verò contrahentes super impedimento dispensationem obtinuerint, tunc neque ipsi, neque alii scientes illud manifestare tenentur; quia esset frustra.

2. Crimina in bonum publicum.

62. **C**rimina contra bonum publicum, videlicet contra fidem, tam de hæresi, quam de suspectis, *num. 695.* profanationes sacrorum, dilapidatio honorum Ecclesiæ, duellum, proditio patriæ, crimen læsæ Majestatis, falsificatio monetæ, conspiratio in Principem, vel Superiorem, ejusque percussio, homicidium, subornatio in electione, simonia, latrocinium, seu furtum famosum, & publicum. Bonac. *cit. pag. 893. num. 5.* Tamb. *lib. 9. Dec. cap. 2. s. 4. Ameno pag. 517.*

63. Latrocinium à furto differt; latro enim dicitur, qui obfidet vias, quique conspirat depradari, quos potest.

64. Hæc dici solent crimina exceptuata, & publica, non quia publice facta, sed quia in Reipublicæ, seu Communitatis, aut Religionis detrimentum redundant, ut patebit discurranti per singula in propriis disputationibus; sicut privata dicuntur, quæ solius privatæ personæ damnum important: ut gula, ira, superbia, contumelia, &c. Melphi in *Pract. Crim. verb. Denunciatio:* priora namque, etiam si sint occulta, habent rationes peculiare proprias, quibus lædant publicum bonum, & præsertim crimina contra fidem sunt contra Deum, Religionem, & Reipublicam. *Vide num. 703.*

65. Verum tamen est, nonnulla crimina, ut furtum, fornicationem, adulterium, sodomiam, & similia, quæ in se sunt privata, evadere publica, seu contra bonum publicum, si fiant publicè, nempe cum scandalo, & malo exemplo aliorum; & pro istis solent monitoria concedi, ut reveletur occultus delinquens notorii criminis, quæque punitioem intendunt; nam, ut notat Ameno in *Pract. Crim. pag. 385. num. 4.* bonum Communitatis obtinetur, quando malus in aliorum exemplum punitur. *Vide num. 38.*

3. In damnum tertii.

66. **E**xcipiuntur tertio crimina, quæ sunt in damnum privatæ personæ, quæ sunt in futurum, qui aliter reparari non potest. Doct. *cit. v. g.* Petrus, te solo presente, paravit Paulo venenum, quod Paulus advertit, Petrus autem esset firmus in dando venenum, tunc teneris ex vi edicti denunciare.

67. Eadem ratione puto contra Bonac. *num. 60. cit.* te teneri denunciare furem, quem tu solus furantem vidisti, præsertim, si damnum est reparabile, puta si sit, aut futurus sit potens ad restituendum; quia tunc effectus pendet in futurum, nempe damnum reparandum. Mihi favet Tamb. *lib. 9.*

Decal. cap. 2. s. 4. & apud ipsum de Lugo, quoniam hæc impunitas est perniciosa, nedum privatæ personæ, sed ipsi Reipublicæ; nam hujusmodi scelerati scientes, se non denunciandos ex defectu probationis, aut quia sunt occulti, possent sine timore peccare furta, & homicidia committere, cum non desiciat eis calliditas, ac medium ad talia crimina occultum patrandi. *Vide num. 76.*

68. Insuper ipse Bonac. *cit.* fatetur ad onus denunciandi furtum sufficere, quod possit probari per unum testem omni exceptione majorem. Testis omni exceptione major idem est, ac testis idoneus, cui nihil potest opponi. Melphi *verb. Testes:* unus autem testis de visu omni exceptione major facit semiplenam probationem, quæ sufficit ad constituendum reum. Melphi *cit.* cujus si accedat confessio, delictum est plene probatum de auctore; & statim subdit, quod ipse denunciatus in hac materia, & in casibus difficultatis probationis valeat pro teste, *ex cap. In omni, de Testibus.*

69. Quod si velis cum Bord. *part. 3. ref. 101. num. 15.* quod talis testis ob duplicitem officii non faciat semiplenam probationem sufficientem ad constituendum reum, & sic eum examinandum, & negantem torturandum; sufficit tamen (ut Bord. concedit) ad inquirendum contra denunciatum, ad illum capiendum, & examinandum. Item sufficit, ut prudens Superior, & Judex diligentias adhibeat ad malum futurum vitandum, aut reparandum, in super ad explicanda indicia, & ad minicula, quibus habitis, talis denunciator, & testis sufficit ad constituendum reum, atque ad torturam.

70. Denique si monitorium præcipiat solam testificationem, tunc prædictus, qui solus vidit furem furantem, erit testis omni exceptione major, semiplenam faciens probationem. *Vide num. 73.* quia non habet duplicitem officii.

Ac proinde concluditur, quod præfatus, qui solus vidit, teneatur revelare furem, sive monitorium præcipiat denunciationem, sive testificationem, Bord. *cit. num. 53.*

71. Ex his colliges, quod nedum reus occultus notorii criminis, quod probari non potest, verum etiam reus occultus occulti criminis, quod potest probari, sit juridicè denunciandus, si redundet in Reipublicæ, vel innocentis grave damnum, quod aliter vitari non potest.

72. Delictum occultum in jure dicitur, quod quamvis sit duobus, vel tribus notum, de eo nulla existit infamia, seu non est sparsus rumor. Melphi in *Pract. Crim. verb. Inquisitio:* unde stat, quod delictum possit probari, & quod sit occultum.

4. Testificatio.

73. **Q**uando monitorium non præcipit denunciationem, sed testificationem, teneatur quis revelare juridicè delictum, etiam si probari non possit. Bonac. *cit. pag. 893. num.*

num. 5. Lazarius de Monit. scilicet. 2. q. 11. num. 12. Bord. part. 3. resp. 101. num. 49.

In hac re oportet prius videre, quando monitorium vocet quem, ut denunciatores, quando præcisè, ut testem: rem clarè explanat Lazarius, apud Bord. cit. num. 51. vel enim Judex utitur verb. *Denunciare*, vel verbo. *Testificari*, & tunc res est clara; vel utitur verbo indifferente ad utrumque, v. gr. *dicere, revelare, notificare, proplare, &c.* & tunc si agatur civiliter, verba interpretantur pro testificatione: si criminaliter respectu causæ non inceptæ, interpretantur pro denunciatione; quia sine prævia accusatione, denunciatione, aut clamorosa insinuatione, Judex non potest vocare testes, & de delicto inquirere: si causæ sit cæpta, verba interpretantur pro testificatione; quia supponitur facta accusatio, denunciatio, aut insinuatio delicti, ac proinde Judex indiget tribus: eadem ratione quando aliquis citatur in individuo ad revelandum, citatur ut testis: in dubio est præsumendum, quod Judex velit testificationem, & universaliter, quando Superior viitat, & procedit ex officio per edictum, vult denunciatores. Quando verò procedit via accusationis, aut denunciationis, sive specialis, sive generalis, aut clamorosa insinuationis, seu infamiae, tunc vult testem. Ita ille: hoc præmissis.

74. Probatur resolutio. 1. Quia monitoria non conceduntur, nisi constet de corpore delicti, ignorato auctore, & ulterius conceduntur ad instantiam partis; instantia autem partis gerit vicem accusationis; & præsertim corpus delicti notorium gerit vicem accusatoris excitans Judicem, ut procedat ex officio ad inquirendum de auctore occulto delicti. Aret. in *Pract. Crim. pag. 153. Vide hic num. 76.* Cum igitur Judex in his casibus habeat jus ad inquirendum de auctore occulto delicti notorii, potest edictum edere, quo sub pœna excommunicationis præcipiatur, ut qui scit auctorem delicti, v. gr. furem, aut rei detentorem, illum revelet; & consequenter ille, qui scit, etiam si solus sciat; tenetur eum revelare; nam jus Judicis ad inquirendum, & obligatio testis ad revelandum sunt correlative. 2. Quia testis non tenetur probare delictum, sed solum revelare, quod ipse scit; igitur revelare tenetur, etiam si solus sciat, & sive Judex procedat ad instantiam partis, sive per denunciationem factam per Fiscalem, sive ex notorietate delicti. *Vide num. 101. & 102.*

Pro cuius rei majori dilucidatione, sunt duæ resolvendæ difficultates.

Prima difficultas:

75. **A**N, quando delictum est notorium, & delinquens occultus, ita ut non præcedat contra eum indicia, aut infamia, possit Judex procedere, & delinquentem inquirere?

Negat Sotus, apud Aret. in *Pract. Crim. pag. 107.* Cajet. Nav. Silv. & alii, apud Bord. *ref. 101. num. 46.* qui consequenter dicunt, testem interroga-

tum non teneri respondere, si non præcesserint infamia, aut indicia. 1. *Ex cap. Cum oportet 19. Nisi super prædictis sanam ipsius, scilicet personæ, lesam esse moveritis, vos ad inquisitionem non subditis procedatis.* 2. *Ex cap. Inquisitionis 21. Nullum esse pro crimine, super quo aliqua non laborat infamia, puniendum.* 3. *Ex cap. Qualiter 24. de Accusat. Si super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, tunc procedendum est ad inquisitionem.*

76. Resp. tamen posse jure procedere ad inquirendum delinquentem occultum, procedendo tamen per viam generalem, non specialis inquisitionis; & tunc teneri testem sub mortali respondere, & revelare. Villalobos tom. 2. *tract. 14. dist. 7. num. 2.* Aret. *cit. pag. 108.* Miranda de *Ordine Judiciario, tom. 1. q. 6. art. 6. concl. 3.* Ameno in *Pract. Crim. pag. 440. num. 10. & pag. 445. num. 21.* Bord. *cit. Raynaudus p. 1. cap. 3. q. 7. de Monit. & alii, apud Tancr. infra num. 81.* Ratio est. 1. Quia ipsa evidentiæ facti habetur pro accusatore, *ex cap. Evidentiæ extra, de Accusat. Evidentiæ patrati criminis non indiget clamore accusatoris;* nam ipsa evidentiæ delicti clamat apud Judicem contra delinquentem occultum, juxta illud Gen. 4. *Vos sanguinis fratris tui Abel clamat ad me terra.* 2. Quia talis inquisitio generalis juridica de occulto auctore notorii criminis cedit in bonum Communitatis, atque illud intendit: nam si non posset Judex generali inquisitione de illo inquirere, quamplura gravia delicta impunita remanerent; quod redundat in damnum publicum, & in scandalum aliorum, qui scientes, Judicem nullo modo posse contra ipsos procedere sine infamia, aut indicia animosiores redderentur ad gravia crimina occultim patranda. *Vide num. 67.* ac proinde potest de auctore generaliter inquirere Judex, ut Communitas sibi commissa non perturbetur, & securius vivat. *Vide num. 74.*

77. Quod dico verum, nedum quando delinquens est occultus, sed potest probari, puta quatenus adsunt alii testes. *Vide num. 72.* verumetiam, quando est occultissimus, quatenus non adsunt alia indicia, nec est alius qui eum furantem, aut occidentem vidit, nisi unus, *ex n. 66. ad. 71. contra Aret. in Pract. Crim. pag. 113.* oppositum tenentem de delincente occultissimo, quem unus solus vidit.

78. Facta autem inquisitione generali juridica, & vi ejus revelante delinquentem eo solo, qui vidit, aut per diligentiam judicis expiscatis indicia aliquibus contra ipsum auctorem, tunc potest, & tenetur Judex, per inquisitionem specialem procedere contra illum; & tunc erunt duæ inquisitiones, generalis una, & specialis altera contra personam. Aret. *cit. pag. 110.* Tum quia denunciatio jurata æquivaleret infamiae. Ameno *pag. 395.* adedque ea habitæ, potest Judex in officio procedere etiam per inquisitionem specialem.

79. Nec obstant relati Canones, quia expressè loquuntur de inquisitione speciali, quoniam signant spe-

specialem personam, minime de generali inquisitione; ad specialem autem inquisitionem omnino requiritur, quod præcedant indicia, aut infamia contra auctorem delicti, minime ad generalem, ad quam sufficit ipsa notorietas delicti.

80. Per specialem inquisitionem Judex procedere dicitur, quando inquiri de speciali persona, & obligat alios ad revelandum illam: tunc verò dicitur procedere per generalem inquisitionem, quando in monitorio præcipit, ut qui scit auctorem delicti, illum revelet; aut quando vocat specialiter omnes, aut plures de vicinia, Monasterio, &c. ut reveleat auctorem delicti; tunc enim, licet specialiter revelaturos nominet, generaliter auctorem delicti inquirat.

81. Meam sententiam tenet Tancr. *tom. 5. tract. 5. q. 19. num. 1. & 5.* eamque probabiliorē fatetur Diana *p. 2. tract. 15. ref. 63.* quoad jus Judicis ad inquirendum delinquentem occultum notorii criminis. Nihilominus, ea non obstante, docent alii, quod non teneatur quis revelare delinquentem occultum notorii criminis, nec inde incurrat censuram in monitorio latam, nec testis in tali casu teneatur respondere Judici; quia probabilis, & tuta est opinio Cajet. & Soti, quod non possit Judex, & Superior legitime præcipere, ut reveleat occultus delinquens, ita ut detur bellum utrinque iustum, quatenus Judex in hoc casu habet jus interrogandi, & reus, aut testis non respondendi, ac sciens non revelandi. Ita etiam sentiunt Lessius, Filliac. Turrianus, & Bonac. apud Tancr. *cit.* A mea autem sententia affirmativa discedere non valeo; quia (ut rite advertit Bor. *p. 3. resp. 101. num. 4.*) opinio negativa opposita est fundata in testibus haud bene intellectis, ut ostendi *num. 79.* quoniam loquuntur de inquisitione speciali, ut fatetur Diana *cit.* Tum quia frustranea esset facultas in Superiore procedendi per inquisitionem specialem, aut generalem, si Superiore generaliter inquirente auctorem occultum delicti notorii, subditus obedire non teneretur.

Secunda difficultas:

82. **A**N idem possit esse simul denunciator, & testis?

Negat Cajet. Valen. Arag. & Peyr. apud Bord. *p. 3. ref. 101. num. 52.* quia idem non potest esse accusator, & testis in eadem causa; hinc accusator est testis inhabilis, *ex cap. Forus, de Verb. signif.* Tum quia in eadem causa idem non potest habere duplex officium. *Glof. fin. cap. Insuper 6. de Testibus;* quia unum officium vi dignè valet aliquis adimplere, *cap. 1. de Confect. in 6.*

Resp. possit. Rodr. *tom. 2. q. 13. art. 6.* Bord. *cit. num. 53.* & apud ipsum, Spatharius, Less. Nav. Trimarchus. Probatur 1. *ex cap. In omni negotio 4. de Testibus: Principalis persona dicens veritatem de re sibi nota rectissime habendus est pro teste; cui attributo uno, efficiuntur duo testes;* & ibi id probat Paschalis

Pap. *ex Evang. Matth. 18. Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripue eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, aut duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.* Ubi, ut vides, ille, qui corripit fratrem, & postea illum denunciat; vocatur testis; nam ex ore Christi, si unum tecum adhibes, elis duo testes, & si duos, elis tres testes; igitur qui denunciatur, est testis, si deponat eo modo, quo debet testis.

Probatur 2. quia nullum jus requirit denunciatores debere esse personam à teste distinctam: non Jus Naturæ, aut Divinum, ut liquet, *ex Evang. cit.* non Jus Civile, aut Canonicum, cum nullum reperitur, quod id præscribat, sed potius, quod præscribat oppositum, uti supra. Imò hoc maxime cedit in bonum Reipublicæ, quæ melius gubernatur, & conservatur, si delicta puniantur.

83. Non obstant rationes in oppositum. Non 1. quia inter accusatorem, & denunciatores manifesta est disparitas; nam accusator prosequitur suam causam, principaliter punitionem sui inimici intendens, ac proinde generat in Judice aliqualem suspitionem, quod non procedat ex zelo justitiæ, sed ex odio: hinc habet in se onus probandi per testes distinctos. Denunciator verò non prosequitur causam propriam, sed communem Reipublicæ, ac proinde non generat in Judice suspitionem de odio, sed præsumitur, quod revelet delictum proximi, ut satisfaciat præcepto, & ut pœnam spiritualem, aut corporalem effugiat; hinc Judici relinquit onus probandi.

84. Nec 2. quia ibi, ut patet, est sermo de officiis disparatis, difficultates, & vires diversas pro executione exigentibus; denunciatio autem, & testificatio non sunt hujusmodi, sed subordinata. Potest igitur idem, qui denunciatur, assumi ut testis, faciendum eum deponere eo modo, quo debet testis.

85. Ex resolutione igitur hujus, & prioris difficultatis concluditur, quod ex vi monitorii teneatur denunciator notorii criminis delinquentem occultissimum revelare, etiam si solus sciat, & non sint alii testes, quibus delictum possit de auctore probari. Bord. *cit. num. 41. 55.* & Doct. *cit. num. 74.* quia in his casibus denunciator assumit ut testis, qui proinde non habet in se onus probandi. *Vide num. 74.*

86. Dicta hæc tenentur à *num. 62.* maxime procedunt, quoad crimina immania, seu exceptata, aut difficilis probationis, in quibus quidem etiam testes inhabiles admittuntur, ne delicta impunita remaneant, & sic in perniciem transant aliorum. Melphi in *Pract. Crimin. ver. Testes.*

87. Crimina immania numeravimus *num. 62.* Crimina difficilis probationis sunt, quæ solent occulte patrari, v. gr. furtum, sodomia, adulterium, fornicatio, conjuratio, &c. item quæ noctis tempore committuntur; in his inquam admittuntur tes-

tes inhabiles, quando aliter veritas haberi non potest. In dubio autem arbitrio Judicis stat determinare casum, in quo veritas aliter haberi non potest. Ameno pag. 517. ex Sgro.

QUÆRES I:

88. An sit prænuntianda correctio fraterna, si firmiter emendatio speretur. Et an, si sciat quis, delinquentem esse emendatum, teneatur eum ex vi monitorii denunciare?

89. Certum est 1. (ut advertit Ameno pag. 387. num. 8.) correctionem solum habere locum, quando delictum habet tractum successivum, quatenus pendet in futurum, vel quoad aliquem effectum liberum, ut est furtum, quod relinquit onus restitutionis; vel quoad ejusdem delicti continuationem, ut est fornicatio in habituato, aut recidivo: non habere autem locum, si nihil relinquat mali liberi in futurum, ut contingit in proximo, qui semel cecidit in fornicationem, proprietatem, furtum, &c. sed se emendavit.

90. Certum est 2. ex num. 701. prænuntiandam esse correctionem fraternam in denunciatione paterna, si correctio profutura speretur; aliàs minimè, quia correctio fraterna est de Jure Naturali, & Divino, ex illo Matth. relato num. 82. unde non debes paternè denunciare fratrem, si speres, eum correctione emendandum, & præsertim, si emendatum videris; quia tunc jam lucratus es fratrem tuum.

Hinc non obstante Visitatoris præcepto de denunciandis sibi in Visitatione delictis, non potes fratrem denunciare si videris eum emendatum; aut si probabiliter spes per correctionem fraternam emendandum. Joan. la Cruz 8. Prac. art. 2. n. 1.

91. Correctionem non profuturam dignoscet ex circumstantiis, puta, si scias, delinquentem esse superbum; vel ab aliis monitum non fuisse emendatum: aut si ex ejus dignitate, & tui inferiori conditione judices, eum fore tui correctionem speratum, &c. tunc quidem, correctione relicta, poteris sine peccato eum, sive paternè, sive judicialiter denunciare. Ameno cit.

92. Difficultas procedit in denunciatione judiciali: pro qua sententia, quam tanquam communem refert, & sequitur Aret. in Prac. Crim. pag. 166. docet, neminem teneri auctorem delicti denunciare, aut contra eum tellari, quando per inquisitionem proceditur, ut in monitoriis, etiamsi illum sciat cum duobus, aut tribus aliis, si non laboret infamia, nec timeatur damnum in futurum, quatenus speratur privata correctio emendandus; imò addit Aret. tunc non oblatre, si Judex pro revelatione urgeat, nam tunc erit quadam species belli utriusque justæ, dum Judex justè restem urget, & testis justè negat; quia Judex urget, ut satisfaciatur Republicæ, quæ expocit, ut diligens inquisitio fiat, ut sic malefactores timeant, & coercentur, minimè, ut in tali casu revelentur; & testis justè negat; quia jam lucratus est fratrem.

Cui Melphi in Prac. Crim. ver. Denunc. in Addit. consequenter subdit: In denunciatione judiciali quoad peccatum commissum, & jam emendatum, ille tantum tenetur denunciare cui ex officio competit, qualis est fiscalis, ad quem tanquam ad partem Republicæ id spectat. Cap. Novit. de Judic.

93. Ubi notat Ameno pag. 387. quòd licet, qui denunciaret, non præmissa correctione fraterna, quando emendatio speratur, peccaret contra iustitiam, & quidem mortaliter cum Tamb. lib. 9. Decal. cap. 2. §. 4. num. 4. si deliquens esset persona conditionis gravissimæ, & præsertim, si delictum esset occultum, quamvis possit probari per alios testes, quatenus infamaretur proximus sine fructu; denuntiatio tamen esset valida ad processum formandum; quia tunc jura illicitant, non invalidant denunciationem.

94. Resp. allatam sententiam esse veram quando denunciatio, aut testificatio exigitur ad reparandum, aut impediendum malum futurum, minimè, quando præcipitur in penam delinquentis, Bonac. in Bulla Cæna, disp. 1. q. 12. punct. 3. num. 15. Diana p. 9. tract. 2. ref. 89. & Alterus, apud ipsum. Sequitur ex num. 695. quia tunc præceptum Superioris non intendit præcisè fratris emendationem, sed etiam principaliter publicam ejus punitionem in bonum publicum, nempe ad aliorum exemplum, coercionem, & securitatem, quod prævalet bono privato famæ fratris; quapropter tunc, etiam supposita emendatione fratris, adhuc salvatur, quod non infametur proximus sine fructu.

Quam limitationem videtur amplecti ipse Melphi, cum inquit: In judiciali autem denunciatione, si delicta sint publica, & exceptuata, correctio charitativa non est necessaria. Delicta exceptuata esse contra bonum publicum, diximus num. 64. unde consequenter tenet, quod etiam non præmissa correctione, imò non obstante emendatione, adhuc sit facienda denuntiatio, quando ista præcipitur in punitionem delinquentis, atque inde ob bonum publicum.

95. Clarius ergo: Quando Judex intendit salam emendationem, aut satisfactionem partis, faciendæ est correctio fraterna, si emendatio speretur, juxta illud Matth. 18. Corrip eum inter te, & ipsum solum: non enim potest proximus infamari, si non adsit necessitas, & rationabilis causa: & emendatione, aut satisfactione partis habita, jam est satisfactio Superioris intentioni: imò correctio est faciendæ iterum, atque iterum prudentis judicio, quamvis interim expiret terminus. Bonac. tom. 1. disp. 6. de Denunc. pag. 896. num. 4. quia terminus edicti non incipit, nisi post adhibitam opportunam correctionem, adeoque differens denunciationem pro faciendâ opportuna correctione, non est in periculo, ut incurrat censuram per termini expirationem. Edicta enim sunt benignè interpretanda; unde non est credendum, ut Judex velit denunciationem, quando emendatio fratris per correctionem speratur, si

au-

autem periculum sit in mora, v. gr. si sur interim fugeret, statim faciendæ est denuntiatio.

Quod si, facta opportuna correctione, emendatio non habeatur, faciendæ est denuntiatio delinquentis, etiamsi nulla infamia, accusatio, aut semiplena probatio præcesserit; juxta illud, quod sequitur in Evang. Matth. Quod si non audierit eos, dic Ecclesie: nam tunc potest Judex denunciationem præcipere ad consulendum delinquentis salutem, aut bono proximi, licet exponatur periculo delinquentis fama, quoniam adest rationabilis causa. Bonac. cit. num. 2.

96. Quando verò Judex intendit etiam penam; tunc faciendæ est denuntiatio, nulla præmissa correctione, & etiamsi delinquentis sit emendatus, quando delictum est publicum; imò etiam quando est occultum, & nulla præcessit infamia, accusatio, aut semiplena probatio, si cedat in damnum publicum, fidei, & innocens. Bonac. cit. potestas namque est à Deo destinata, nedum ad emendationem delinquentium, sed etiam ad malorum vindictam, juxta illud Pauli ad Rom. 13. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum; si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit.

97. Posterioris generis sunt denunciations ad Edicta Inquisitorum. Vide num. 702. Prioris verò generis regulariter sunt denunciations ad Edicta Papæ, & Episcoporum pro rebus, aut scripturis deperditis, ablati, vel occultatis; in his namque præcipitur revelatio ad finem restitutionis, & reparacionis damni, quo habito, sive intra terminum, sive per correctionem fraternam, sive alia via, jam habetur fructus intentus, ac proinde monitorium non ligat scientiam ad revelandum. Tum quia censura est pena spiritualis medicinalis, adeoque præsumitur lata ad emendationem peccatoris.

Dixi regulariter, non universaliter; quia aliquando dari possunt casus, qui non sunt fidei, in quibus Papa, Episcopus, &c. in suo Edicto punitionem delinquentis intendat in bonum publicum: hujusmodi est casus à num. 12. resolutus, & alius, qui sequitur, ex quibus sufficienter colligere potes exempla.

QUÆRES II:

98. An teneatur quis conspirationem in Cardinalem revelare, non præmissa correctione fraterna, etiamsi ex illa emendatio speretur.

Sciendum est, 14. Kalendas Januar. 1569. occasione mortis contra S. Carolum Borromeum attentæ, fuisse editam à S. Pio V. contra scientes, & non revelantes, Bullam tenoris sequentis.

PIUS EPISCOPUS.

In solliciti sæculi, &c. Statuimus, ut quisquis etiam à nudo consilio, aut simplici favore, aut omnino à cæteris prædictis alienus, quempiam auctorem, adminis-

trorum, vel confessorum conjurationis, sive conspirationis, aut commissi, committentive criminis in personam Cardinalis, illorumve factorum, receptorum, vel occultatorum, sive ex renunciatione sibi protinus, vel per interpositam personam, aut litteras facta, cognoverit, sive ex scripturis, actu, conatu, concursu, insidiis, aliisque signis, & indicis qualemcumque scientiam habuerit, vel etiam conjecterit, quive horum quidquam intellexerit, quantumcumque res aliàs occulta sit, quamprimum ad Rom. Pontifici, si in curia fuerit, sin autem Ordinario loci, vel si Cardinalis ipse ordinarius extiterit, propinquo-ri Episcopo: & si crimen nondum commissum fuerit, etiam ipsi Cardinali properet revelare. Quicumque verò, etiam non subditus, & omnino extraneus defecerit, cuiuscumque dignitatis fuerit, prædicta sit excommunicationis laqueo innodatus pariterque Majestatis reus infamiam, & omnes penas prædictas eo ipso incurrat.

Quæ excommunicatio est reservata Summo Pontifici, excepto mortis articulo. Hoc præmissis,

99. Duardus apud Dianam p. 9. tract. 2. ref. 89. negat, scientem teneri revelare reum, si per fratrem correctionem speretur emendatio, & periculum non sit in mora, ob rationem traditam num. 62.

100. Resp. adhuc teneri sub censura reum revelare. Bonac. in Bullam Cæna, disp. 1. q. 12. punct. 3. num. 15. Diana cit. & apud ipsum Alterus; quia siatis præcepti nedum est reparatio damni, sed etiam punitione publica delinquentis in publicum exemplum; nam Bulla præcipit revelationem, etiamsi crimen sit commissum, in quo casu non habet locum reparatio damni, sed punitio in bonum publicum.

101. Item præcipitur sub censura revelatio rei de delicto committenda, aut commisso, quantumcumque res sit occulta, per quod confirmantur dicta à num. 62.

102. Idem pariter est dicendum, si quis occidisset, vel percussisset Principem, Patriarcham, Episcopum, Generalem, aut Provincialem, seu in eos conspirasset; tunc inquam, stante atrocitate facinoris in personas similis dignitatis, posset Judex monitorium edere; quo scientem sub censura cogeret ad revelandum reum, quantumcumque res sit occulta, & nullis indicis præcedentibus, aut infamia. Aret. in Prac. Crim. pag. 124. Ratio est; quia motivum præfatæ Bullæ contra facinora in Cardenales, fuit bonum publicum, &c. quod ibi exprimitur per hæc verba:

Quibus enim præsidio erimus, quibus suppetias asseremus, quos denique turbabimur, si Templi Dei bases, si clarissima Ecclesie lumina, si speciales filios, qui pro animabus populorum, pro fide, pro justitia, pro unitate pervigilant inultos deseramus? Quod motivum ritè potest extendi ad Episcopos, &c. sunt enim personæ publicæ, Ministri Dei, Pastores gregis Christi, de quibus Apostolus ad Rom. cap. 13. Non est enim potestas nisi à Deo, &c. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; & ad Hebr. 13. Obediite Præpositis vestris, & subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi ta-

tionem pro animabus vestris reddatur. Ac proinde facienda contra eorum personas, five committenda, five commissa, quantumvis occulta, non debent inulta remanere.

QUÆRES III:

103. Petrus occulit necavit uxorem sine nubendi cum concubina, mutata tamen voluntate, nupsit cum alia. Episcopus autem ad partis instantiam monitorium edidit, ut qui sciret auctorem talis necis sub censura revelaret. An illum sciens teneatur cum revelaret?

Sciendum est, quod Judex Ecclesiasticus inferior Papa non possit concedere monitorium, ex vi cuius sequitur mors, aut mutilatio; quoniam tunc evaderet irregularis ex defectu lenitatis, utpotè cooperator morti alterius; unde in casibus criminalibus, hujusmodi monitoria solent cum tribus clausulis concedi. 1. Ut fidem non faciant, nisi civiliter. 2. Ad defensionem tantum. 3. Quoad interesse. Tanc. tom. 5. tract. 4. q. 19. num. 2.

104. Resp. cum Tanc. cit. vel enim Petrus est emendatus, quatenus relicto jam amore concubinae, quietè vivit cum nova uxore, vel non; si primum, non est revelandus; quia ex probatis num. 94. & 96. delinquens emendatus non est denunciandus, quando monitorium denunciationem præcipit in emendationem, & reparationem damni futuri, non in punitionem, ut in casu.

Si secundum, est revelandus; quia perdurante pravo amore, delictum habet effectum pendentem in futuram, nempe periculum necis novæ uxoris, & peccati mortis, ac injuriæ Sacramenti, si mortua nova uxore, concubinam ducat; quoniam habetur cum ea impedimentum criminis perseverans in futurum.

105. Nec ex tali revelatione facta Superiori Ecclesiastico sequitur pœna mortis rei, quod posset obviare; nam Superior Ecclesiasticus ea revelatione tantum utitur ad præfatum malum reparandum; non potest autem eam revelationem Judici seculari tradere, quia sic evaderet irregularis, quatenus cooperaretur quasi testis in causa sanguinis; quæ namque major cooperatio in causa sanguinis, quam tradere Judici seculari revelationem delinquentis, quæ incipiat probare auctorem delicti?

QUÆRES IV:

106. Quando quis vi matrimonii teneatur revelare scripturas?

Præfens quæsitum per lucidè distinguit Diana p. 9. tract. 8. ref. 48. ex Sayro, Raynaudo, & aliis, ex quibus breviter,

107. Resp. regulam generalam esse, ut tunc teneatur quis ex vi monitorii scripturas tradere, aut revelare, quando earum detentio, aut occultatio est mortalis. Vide num. 32. qualis non est, quando grave damnum timet, quod præferri debeat damno alterius, quod ex non revelatione consequitur. Hinc

108. 1. Si instrumenta sint publica, quæ scilicet continent acta causæ in judicio, nempe interrogationes, responsiones, confessiones; & teneatur ea reus tradere, & testis revelare; quia spectant ad publicam justitiam administrandam.

109. 2. Si sint propria rei, quæ scilicet spectant ad jus rei, & sunt de bonis ejus, non teneatur reus ea tradere, nec testis revelare; quia non teneatur quis, five reus, five testis arma contra se dare inimico. Tum quia monitoria intelliguntur lata contra retinentes scripturas alienas, & spectantes ad jura, ac bona actoris.

110. 3. Si sint communia reo, & actori, videlicet quæ spectant ad jus, & bona utriusque, licet sint in possessione rei, tunc non teneatur reus ea tradere, nec testis revelare, si inserviant pro jure alterius contra jus proprium; quia sunt utriusque communia, & quando cætera sunt paria, melior est conditio possidentis.

111. 4. Denique, si instrumenta sunt propria actoris, est distinguendum; vel enim detinetur scripturam est certus de sua justitia, & quod actor ea injustè utetur contra ipsum, ejus v. gr. attentis potentia, & divitiis; & tunc, eo durante periculo, reddere non teneatur, nec id sciens revelare, non minus quam detinens gladium alterius non teneatur illum restituere si sit certus, aut magis probabiliter putet, quod sit eo usurus ad alium occidendum; imò restituendo peccat mortaliter contra charitatem; si igitur sub mortali, ex charitate teneatur, quando potest impedire damnum spirituale, aut temporale proximi, multò magis teneatur impedire malum spirituale; nempe peccatum proximi, & malum temporale sui; & monitoria dantur ad impedienda, non ad fovenda mala. Dixi: si sit certus, &c. nam in dubio possessio stat pro creditore, de cuius bonis est scriptura, qui non est privandus sua scriptura ex dubia sui malicia; quoniam in dubio quilibet est præsumendus bonus. Vel actor habet jus, quamvis litigiosum, ad rem, in ordine ad quam inservit scriptura; & tunc omnino reus eam reddere teneatur actori, & sciens revelare, ad hoc ut actor possit jus suum prosequi; quia tunc est injustus detentor.

QUÆRES V:

112. An habens transumptum, teneatur illud revelare, ex vi monitorii de revelanda scriptura?

Respond. non teneri. Bonacin. tom. 1. disp. 6. de Denunc. pag. 895. num. 8. apud ipsum, Suar. & Filluc. quia monitorium intelligitur de scriptura illa, quæ facit fidem; at simplex transumptum, non authenticum, non facit fidem.

QUÆRES VI:

113. An teneatur reus ex vi monitorii reddere actori scripturam propriam, ex qua sibi prudenter timet notabilia damnum?

Certum est, nomine damni hic non venire amissionem litis, & spoliationem bonorum circa quæ actor habet jus, & pro quibus suam inquirebat scripturam; quia si ex vi scripturæ restituta actor obtinet à Judice utram sententiam, qua reus aliquibus spoliatur bonis, tunc reus non dicitur pati, sed refarciat damnum, quod revera, licet bona eius, inferebat actori, ejus retinendo bona: unde nomine damni hic venit amissio boni, in quod reus habet jus. Diana p. 9. tract. 8. ref. 48. in fine.

Bona, in quæ homo pati potest damnum ex num. 39. sunt quatuor, animæ videlicet, corporis, famæ, & substantiæ corporalis, quæ bona ita se habent, ut unum sit altioris ordinis alio, uti gradatim ponuntur; bonum autem altioris ordinis præferri debet bono inferioris ordinis; & sic bonum animæ, & vitæ, seu membrorum præferri debet bono famæ, & bonum famæ bonis temporalibus.

114. Resp. 1. qui scripturam detinet, si eam possidet mala fide; quatenus eam abstulit, teneatur eam reddere cum æquali suo damno, aut paulò majori, minimè cum longè majori Tamb. lib. 9. Dec. cap. 3. §. 3. à num. 19. & apud ipsum Molina, Lessius, Azor, Val. Nav. Bonacin. Ratio primæ partis est: quia in æquali damno potior est ratio innocentis. Tum quia injusta actio obligat ad amovendum damnum ab innocente, & ad ponendam æqualitatem; unde vita tua, vita; fama tua, fama; bona, tuis bonis sunt redimenda; idque etiam paulò majus esset damnum, quod timetur: quia parum pro nihilo reputatur.

Nec dicas, longè majus valere propriam vitam, aut famam, quam vitam, aut famam alterius: quoniam hoc est verum, cæteris paribus, quando scilicet uterque est innocens, ut dicam modò, n. 116. minimè, quando tu es injustus, tunc namque longè magis est habenda vita, aut fama innocentis, quam nocentis.

Eadem ratione teneatur ad refarcienda omnia damna, & interesse, quæ sunt vera etiam ante monitorium.

Ratio secundæ partis est; quia justitia commutativa nihil aliud vult, nisi ponere æqualitatem; & tu non teneris, nisi ad æquale; adeoque tunc excusaberis ob impotentiam ponendi æqualitatem; unde si ex traditione scripturæ sequatur infamia, ad eam non teneris, si damnum alterius sit in bonis temporalibus; quia jactura boni superioris ordinis est longè major jactura boni inferioris. Diana p. 9. tract. 8. ref. 49. in fine: pariter neque teneris, si damnum tuum sit circa bona ejusdem ordinis sed notabiliter majus, puta si damnum alterius sit trigiata aureorum, & tuum quinquaginta.

115. Si autem potes tuum damnum, nempe tuam infamiam evitare, restituendo scripturam medio prudenti Confessario, aut amico occulto, omnino teneris.

116. Resp. 2. qui scripturam detinet, si eam possidet bona fide, non teneatur eam reddere cum suo, aut suorum notabili damno, etiam minori damno alterius. Diana in Sum. ver. Testis, num. 6. Busemb. lib. 4. de Statibus, cap. 3. dub. 6. num. 1. Tambur. cit. num. 24. & alii apud ipsum; quia cum læsio non fuerit culpabilis, restitutio non debet te obligare cum notabili tuo detrimto; quoniam lumen rationis dicat, mitius esse agendum cum lædente sine culpa gravi. Hinc, qui ex officio v. gr. medici, dum medetur, vulnerat, teneatur ex justitia damnum reparare, non tamen cum tanto rigore, quanto teneatur ille, qui cum culpa vulneravit.

117. Si vero possint suum notabile damnum evitare, restituendo per se, aut medio amico gravi, & occulto, vel medio prudenti Confessario, teneatur id facere, quando advertit, non solum ex charitate, ut vult Busemb. cit. cum aliis (qui proinde, si id non faciat, excusat illum ad compensanda damna inde sequentia) sed etiam ex justitia. Tambur. cit. item, num. 8. ibid. cap. 1. §. 9. num. 9. & cap. 2. §. 1. num. 7. cum aliis; quia justitia non solum præcipit, ne quis det causam damni, verum etiam, ut eam tollat, si ab eodem sit posita; ad eandem namque virtutem spectat malum sibi oppositum non ponere, & tollere, si illud ab eodem in subjecto, in quo est virtus, positum est: Hinc (ait Tambur.) si inculpate dedisti venenum, incendisti fegetem, sed adhuc venenum, & incendium vigent, quis te non obligat ad ea removenda, si potes, etiam cum aliquo tuo non magno incommodo? Licet enim, si tertius aliquis possit, non teneatur, nisi ex charitate, tu tamen, qui re ipsa, esto sine culpa, causam damni dedisti, majorem contrahis obligationem, quæ major obligatio explicari non potest, nisi dicatur esse ex justitia.

118. Ex quo sequitur, quod ille, qui scripturam bona fide detinet, si possit, accedente noticia, damna reparare, & restituere sine suo notabili detrimento, teneatur sub mortali, & ex justitia id facere, etiam cum aliquo suo non magno incommodo; quòd si non facit, teneatur ad omnia damna, quæ sequuntur post advertentiam, non verò ad ea, quæ antea secuta fuerint. Tambur. cit. Ratio utriusque est, quia pro primis in nulla fuit culpa: pro secundis vero, dum advertit, culpa potuit, & noluit damna impedire, gravem culpam commisit contra justitiam ex re accepta; incipit enim esse injustus detentor.

QUÆRES VII:

119. An sciens suam, aut detinentem scripturam, promulgato jam monitorio, teneatur ad revelandum cum suo notabili damno minori damno alterius, & non revelando, teneatur ad compensanda damna alteri inde sequentia, si possit suum damnum vitare?

REsp. negativè quoad utramque partem. Prima pars sequitur à fortiori ex dictis de ipso detinente bona fide, num. 116. quia detinens bona fide scripturam alterius, saltim materialiter læsit, quod non fecit sciens.

120. Secunda pars videlicet, quòd sciens, si possit damnum vitare, etiam cum sui non magno incommodo, teneatur sub mortali ad revelandum, non tamen ad restituenda damna inde sequentia, probatur; quia sciens non tenetur ad revelandum ex iustitia commutativa, quæ est radix, & origo oneris restituendi, sed solum ex virtute charitatis, & obedientiæ, ratione monitorii. Idem dico de teste iuridicè interrogato, si potens respondere, taceat veritatem, ex qua proximo damna sequantur; quia pater non tenetur ad veritatem manifestandam ex vi iustitiæ commutativæ, nempe ex contractu, vel quasi contractu, seu ex officio, sed ex vi charitatis, & iustitiæ legalis, quæ onus restitutionis non pariunt. Hanc sententiam tenet Diana *part. 3. tract. 5. ref. 54. part. 5. tract. 3. ref. 68.* Raynaudus de *Monit. part. 1. cap. 3. quest. 24.* Tamb. *lib. 8. Decal. tract. 4. cap. 2. §. 6. num. 11.* & alii contra Avilam, Aragonium, & alios, apud Dianam *cit.* qui volunt, tam scientem ex vi monitorii, quam testem legitime interrogatum teneri ad manifestandam veritatem, si possit sine fide notabili damno, sub onere restituendi damna inde sequentia.

QUÆRES VIII:

121. *Vir nobilis, cum reperiretur domi Petri ad eum invivendum, comperit, eum habere quasdam scripturas Pauli, quas Petrus ob urbanitatem, rem coram ipso tractavit cum suo Procuratore. An teneatur eas revelare ex vi monitorii?*

REsp. Tancr. *tom. 5. tract. 4. q. 18.* non teneri non quidem ratione secreti naturalis, ob dicta num. 56. sed ratione infamiae, quæ ipsi sequeretur, nam haberetur, ut infidelis, & infamis, ita ut omnes, qui scirent, ejus amicitiam recusarent. Tum quia iactura honoris, nedum viro nobili, verum etiam honesto est vita ipsa gravior, & metus honoris amittendi cadit in virum constantem. Ita Barbatus, & Gabriel, apud Tancr. *cit.* Hinc Diana *num. 114. cit.* excusat à revelatione scripturæ, quando ex ea infamia sequitur.

QUÆRES IX:

122. *Petrus anno 1650. dedit in uxorem suam filiam Catharinam Paulo cum dote viginti millium aureorum, in contractu autem fuerunt apposta viginti millia aurea, facta tamen inter ipsos pacto, & conventionione verbali, ut viginti millia sint pro reali dote, alia vero decem solum ad pompam, ita exposente ipso Paulo, ut sic suum matrimonium cuidam suo conjuncto placeret, se obligante ad dictum pactum declarandum, capta temporis opportunitate, ut in effectu per publicum instrumentum, & Notarium declaraverunt post quatuor annos*

prefati Paulus, & Catharina conjuges. His autem defunctis, heres Pauli post annos 40. exposcit in iudicio à filio herede Petri alia decem millia aurea ex vi contractus dotalitii de 20. millibus aureis; & quia ex iis, qui prædictam conventionem sciebant, plures sunt defuncti, & alii nolunt sponte testari, heres Petri obtinuit monitorium sub excommunicatione ab Episcopo, ut qui id sciunt, revelent; at quoniam qui sciunt, sunt conjuncti in primo, & secundo gradu cum herede Pauli, ideò queritur: An hi teneantur ad revelandum?

123. **R**Espondeo teneri sub mortali, & censura ad revelandum. Ratio est, quia ex una parte adest sententia probabilis obligans hujusmodi personas privilegiatas ad denunciandum, ad testificandum in aliorum defectum, de qua num. 43. ex alia parte Doctores sententiæ excusant, num. 40. relati, expressè loquuntur, quando ex revelatione sequitur notabile damnum, aut infamia ipsi revelando; quod natura non patitur, in quantum communio sanguinis facit, ut mala sint ipsis conjunctis communia, & unus sine alio lædi non possit. In casu autem nostro, nec damnum, nec infamia sequitur ipsi conjuncto ex revelatione; non damnum, quia ipse heres actor pro decem millibus aureis nullum in re habet jus ad recensitam summam, ut ipsimet ejus conjuncti sciunt. Nec infamia; quia ipse actor; dum in iudicio agit pro decem millibus aureis, non præsumitur malus, sed agens ex ignorantia juris partis, & errore facti, quo putat habere jus ad præstatam summam ex vi primi contractus dotalis; quoniam ex jure delictum non est præsumendum.

Cum igitur in allato casu nullum damnum, aut infamia sequatur ex revelatione, nullo pacto prædicti conjuncti sunt ex ratione consanguinitatis à revelatione excusandi.

124. Confirmatur; quia independentè à monitorio ex communi Theologorum tenetur quis ex charitate sub culpa mortali non manifestantis, ad veritatem revelandam, & ad monendum innocentem de errore, ex quo sequitur læsio innocentis, quando ex tali revelatione non sequitur ipsi notabile damnum; adeoque cum ex exposito casu monitorio, & revelatio in nullius damnum cedat, sed in defensionem innocentis, atque ad ejus mala vitanda, tenetur præfati consanguinei sub mortali, & censura ad revelandum.

QUÆRES X:

125. *Concubina surripit quamdam gemmam à suo amico, qui proinde monitorium obtinuit. An concubina teneatur restituere, aut revelare, ex vi monitorii?*

REsp. non teneri, si diligatur ab amico stricto amore. Tancr. *tom. 5. tract. 4. quest. 17.* qui num. 7. hæc habet:

Quoties tantus est amor inter amicos, etiam si sit turpis, ut prudenter, attentis omnibus circumstantiis præsumi possit, quod amicus nollet includere alium in Edic-

to; tunc non tenetur revelare ex vi Edicti; quia hæc obligatio revelandi, aut restituendi non processit ex eo, quod licet fieri deberet, sed ex eo, quod ille, qui petiit monitorium, intendit, & vult circa hos dirigere monitorium, & Judex ad partis requisitionem serens monitorium, non intendit alios obligare ultra eos, quos intendit includere pars; ergo quoties pars non vult amicum includere, five hoc faciat ob illicitum amorem, five ob licitum, ille non obligabitur monitorio, cum tale Edictum ad eum non dirigatur.

126. Peccavit igitur mortaliter surripiendo, & pariter retinendo; si amicus rationabiliter præsumatur invitus; at non incurreret censuram non restituendo. Imò, si circumstantiæ sint tales, & amicitia sit tam arcta, ut concubina hoc verendum non petierit, rationabiliter tamen præsumatur, amicum non esse invitum quoad substantiam, sed solum quoad modum, quatenus clam surripuerit, tunc neque peccaret mortaliter; quia non esset injusta detritrix, nam non commisisset furum, cum furtum sit ablatio rei, invito rationabiliter domino.

127. Idem est dicendum de ipsa sciente in ordine ad revelandum.

128. Suedetur: Monitorium non ligat filium, uxorem, patrem, matrem, aut fratrem surripientes, ultra casus licitos, nisi constet de voluntate ferentis, seu petentis monitorium. Bonac. *tom. 1. pag. 891. disp. 6. de Denun. punct. 1. num. 1. & 2.* non alia ratione, nisi quia, cum monitorium concedatur in gratiam petentis, Judex ligare non intendit, nisi quos ipsa pars petens intendit; circumstantiis autem attentis naturæ, & carnis, licet displiceret alicui, quod sit furatus ab uxore, &c. non potest autem rationabiliter præsumi, quod ille velit, & intendat, uxorem, filium, & tam arctè carne conjunctos affici punitione tam gravi, quanta est excommunicatio major, nisi de ejus intentione constet; puta si eos faciat in monitorio exprimere, aut apponatur particula *nullo excepto*.

Ita in re nostra, præsumi non potest, quod amicus intendat, & velit tam arctè amicitia conjunctos excommunicatione affici, nam magnus amor idem operatur, quod sanguinis conjunctio. Abbas, *cap. Requisivit, de Testam.* Imò arctè amicitia superat parentum affectionem. Bartoldus in *l. Alimentis, §. 1. ff. de Alim. & cibar. legat.* apud Tancr. *cit. num. 4.*

129. In dubio verò de intentione petentis, monitorio teneri, docet Raynaudus, apud Tancr. *cit.* & Bonac. *cit.* quia constat de præcepto.

QUÆRES XI:

130. *An scientes, concubinam Clerici possidere ejus bona ab eo donata in remunerationem servitiorum, in iudicio tamen non probatorum, teneantur revelare ex vi monitorii de revelandis possessoribus bonorum Clerici.*

REsp. non teneri Tancr. *cit. quest. 15.* quia concubina retinens bona Clerici sibi donata in remunerationem servitiorum verè prællitorum, etiam si

non sint in iudicio probata, ea retinet sine peccato mortali, & iusto titulo donationis remuneratoriæ; igitur id scientes non tenentur revelare, quoniam monitorium obligat ad revelandum injustum detentorem. Vide num. 32.

131. Dices: in *l. de Donat.* inter virum, & uxorem, et Barb. apud Tancr. *cit.* licet Clerici possint suæ concubinae donare ob servitia præstita, ipsa tamen non potest ea retinere ante probationem servitiorum in iudicio factam: igitur, id qui sciunt, ex vi monitorii revelare tenentur.

Resp. Tancr. *cit.* ex Molina, textum loqui de donationibus merè gratuitis, minimè de iis, quæ sunt ob servitia realiter præstita. Tum quia ex Cabelo, talis probatio obsequium non requiritur pro foro interno, sed pro externo propter præsumptionem, quod donata concubinae videantur donata, non ob realia obsequia, sed ob turpem amorem.

QUÆRES XII:

132. *Petrus donavit Paulo absenti centum, ad quem misit Nuncium, aut epistolam, ut talem donationem intimaret; antequam autem Nuncius, aut epistola pervenerit, mortuus est donator: hinc ejus hæredes, omnia ejusdem bona occupaverunt; & quia Petrus donatarius interim Nuncium donationis recepit, monitorium obtinuit, ut revelentur, qui bona Pauli detinent. An qui scit, hæredes Pauli talia bona occultasse, teneatur ex vi monitorii ad revelandum?*

REsp. Tancr. qui casum proponit, *loc. cit.* non teneri; quia licet sit probabilis sententia quòd post acceptationem Pauli factam, mortuo Petro, donatio sit perfecta, & transferat jus in donatarium, præsertim, si fuit acceptata per Notarium nomine Pauli absentis; est tamen satis probabilis opinio opposita, quòd post mortem donantis, non possit donatarius ejus acceptare donationem, ac proinde eam, utpotè non jam perfectam cedere hæredibus Petri donantis.

133. Suedetur à pari; quia in casibus, & in quantitate, in quibus ad donationem requiritur insinuatio, seu manifestatio facta Judici, promulgatio monitorio ad instantiam donatarii, non tenetur quis ad revelandum, si sciat, hæredes donantis ejus detinere bona: nam donatio sine insinuatione est nulla, ex *l. pen. §. ult. Cod. de Donat.*

134. Et è contra, si donatarius reperitur talia bona recepisse, tenetur ad restituendum, & qui eum scit ad revelandum, promulgatio monitorio ad instantiam donantis, aut ejus hæredum; quia licet ex consuetudine non teneatur in conscientia donatarius bona sibi sine insinuatione donata restituere, nisi quando donans, aut ejus hæredes donata repetant, monitorio tamen à Judice Ecclesiastico facta ad instantiam partis valet pro repetitione. Ita Tancr. *cit.* ex Raynaudo.

135. Eadem ratione, si Petrus fecit mandatum donandi, quatenus dedit famulo centum, ut ea fer-